

Mezinárodní konference „Vybrané problémy antiky“ v Nitře

25. června 2015 se na Filozofické fakultě Univerzity Konštantína Filozofa v Nitře konala mezinárodní vědecká konference „Vybrané problémy antiky“, která navázala na tradici setkávání slovenských a českých historiků antiky, již se slovenští kolegové snaží udržovat. Počet zúčastněných národů se tak sice zastavil na čísle 2, ale i v tom tkví kouzlo našeho společného kulturního prostoru, neboť konference už tím skutečně byla mezinárodní. Záštity nad ní se laskavě ujal proděkan fakulty doc. PhDr. Martin Hetényi, Ph.D., organizace Katedra histórie v osobách PhDr. Emanuela Jirkala, Ph.D., PhDr. Kataríny Rácové, Ph.D. a vedoucí katedry prof. Janky Hečkové, CSc., a dále Slovenská historická spoločnosť a Historický ústav Slovenskej akadémie vied. Už zde je třeba říci, že za průběh konference si všichni zaslouží díky a pochvalu.

Jak už vyplývá z názvu, konference byla pojata velmi široce, témata jednotlivých příspěvků nebyla ničím omezena, takže paleta zájmů jednotlivých účastníků byla skutečně široká. Každému se tak dostalo užitečné zpětné vazby, ne sice od specialistů na totéž téma, ale od odborníků, kteří daný problém vidí v širším kontextu a s přesahy, které specialistům mohou unikat. Dále je v takovém prostředí samozřejmostí možnost rozšířit si obzory v problematice, jíž se zabývají kolegové, i inspirace, pokud jde o užitou metodologii, na jejíž představení se zaměřilo hned několik příspěvků. A kromě toho bylo samo sebou velmi příhodné seznámit se s aktuálními zájmy účastníků konference a oživit kontakty, které se díky moderní technice v posledních letech a desetiletích lecky přesouvají spíše do virtuálního světa.

I navzdory výše uvedenému se však díky zaměření zúčastněných badatelů jakési dvě oblasti užšího zájmu vytvořily, totiž dějiny a kultura pozdní antiky a recepce antických dějin a kultury v dobách pozdějších. Jednotlivé příspěvky zde stručně přiblížím nikoli v pořadí, v němž zazněly, ale v rámci možností chronologicky dle témat.

PhDr. Emanuel Jirkal, Ph.D. z Katedry historie Filozofické fakulty Univerzity Konstantína Filozofa v Nitře se ve svém příspěvku „Šaul, tragická postava prvního izraelského krále“ věnoval nejprve problematice pramenů a otázkám historicity některých postav, o níž se občas pochybuje, a poté se pokusil nastínit příčiny rozporů, které v sobě obraz tohoto vládce skrývá. Přičetl je především snaze davidovské dynastie o vlastní legitimizaci.

Mgr. Michal Habaj, Ph.D. z Katedry historických věd a stredo-európskych štúdií Filozofické fakulty trnavské Univerzity sv. Cyrila a Metoda se v příspěvku „Kambýsova hospodárska politika v rokoch 530-525 pred n. l.“ zabýval postavou zmíněného perského vládce, o němž i nespécialisté obvykle vědí, že byl nástupcem Kýrovým, předchůdcem Dáreiovým a dobyvatelem Egypta. Ve skutečnosti však, vinou stavu našich pramenů, o mnoho více nevědí ani specialisté. Kolega Habaj však pečlivě sestavil celou mozaiku známých údajů, ty srovnatelné vztáhl k tomu, co víme o vládci pozdějších, a pokusil se naši představu doplnit o úvahu o Kambýsově vnitřní politice. Dostupné indicie směřují k tomu, že se zabýval hospodářskými reformami říše.

S Mgr. Markem Babicem, Ph.D. z Katedry historie Filozofické fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku a jeho příspěvkem „Opis privátnych vil na vidieku v listoch rímskych aristokratov“ se přesouváme k dějinám, či spíše reáliím císařského a pozdněantického Říma. Kolega Babic poukázal na to, že problémem je už nejednoznačný význam latinského termínu *villa* a dále pak to, že popisy vil římskými autory neodpovídají materiálním nálezům a samy o sobě nejsou „funkční“, tedy že na jejich základě není možné vytvořit např. jejich plány. Tyto popisy tak směřují spíše k sebezprezentaci autorů a jejich společenského postavení. Příspěvek kolegy Babice už měl přesah i do období pozdní antiky, jemuž se několik dalších věnovalo výhradně.

PhDr. Jan Janoušek, Ph.D. z Katedry klasické filologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci se ve svém mnohavrstevném příspěvku „Porfyriova Jeskyně nymf a homérovské alegorese“ zabýval vývojem alegorického výkladu Homéra, jeho konkrétními představiteli i jeho uplatněním Porfyriem (přičemž upozornil na to, že několik „homérovských“ spisů Porfyriových známe jménem, ale bohužel se nedochovaly) a dále historickým přínosem této metody, ale také významem konkrétních motivů v mýtech i jejich alegorickém výkladu.

Příspěvek Mgr. Ivana Prchlíka, Ph.D. z Ústavu řeckých a latinských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze „Iulianus, římský mučedník a možnost vypátrat historickou realitu“ byl laděn spíše metodologicky. Představil možnosti, jimiž historici starověku ověřují historicitu legendy či aspoň

některých jejích aspektů, ale současně na příkladu legendy, která je sama o sobě historicky absurdní, poukázal na to, že usvědčit ji z ahistoricity definitivně v podstatě nelze a obhájčům její historicity vždy jistý manévrovací prostor zbyde.

PhDr. Jiří Šubrt, Ph.D. z Katedry klasické filologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci přednesl příspěvek „Fenomén putování *ad loca sancta* v Jeronýmově dopise 108“. V něm nastínil Jeronýmův vztah k hrdince i adresátce dopisu, historický a kulturní kontext, zvláštnosti i význam dopisu samotného. V příspěvku i v následné diskusi byl zdůrazněn Jeronýmův pohled na svatou zemi jako na „biblickou krajinu“, ač soudobá realita tomu ne vždy odpovídala. Kromě toho však dr. Šubrt poukázal i na další místa nejen v Jeronýmově díle, jež dále přibližují účel dopisu, který přispěl k tomu, že z putování do svaté země se stala nepominutelná součást života světčova.

Další dva pozdněantické příspěvky byly velmi výrazně metodologicky orientované. Zájem příspěvku doc. PhDr. Pavla Valachoviče, CSc. z Katedry všeobecných dějin Filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě prozrazuje už jeho název „Neskorá antika a marxistická historiografie“, tedy téma, která v sobě v našich zeměpisných šířkách stále skrývá jistou dávku ošemetnosti. Doc. Valachovič poukázal jak na limity marxistického přístupu a neradostné osudy některých badatelů, tak i na to, v čem by eventuálně dle jeho názoru mohly výstupy marxistického bádání napomoci tomu současnému, kdyby nebyly ignorovány, čehož příčinu vidí mimo jiné v nedostatečně jazykové vybavenosti především anglofonních badatelů.

Doc. PhDr. Jarmile Bednaříkové, CSc. z Ústavu klasických studií Filozofické fakulty brněnské Masarykovy univerzity bohužel okolnosti nakonec zabránily svému příspěvku „Starověký a ‚barbarský‘ stát – metodologické problémy“ osobně přednést, a tak byl o jeho přečtení požádán doc. PhDr. Lubor Kysučan, Ph.D. Zhostil se toho však s bravurou, nicméně ocenit je třeba i jasnost a přehlednost příspěvku samotného, v němž byly představeny různé typologie starověkých i jiných jejích kulturně odpovídajících států a nastíněny metodologické problémy a otázky, kterým je třeba dále věnovat pozornost.

Dva příspěvky byly věnovány období antiky jako celku. PhDr. Karla Vymětalová z Ústavu historických věd Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě mapovala v příspěvku „Habent sua fata libelli“ situaci starověkých knihoven, soukromých i veřejných, od historicky pochybných počátků v dobách raných řeckých tyranid přes osudy sbírky Aristotelovy až po různé fáze zániku alexandrijské knihovny, a dále dosažitelnost knih jako takových, skladbu čtenářstva a vývoj knižní kultury obecně. V pří-

spěvku i následné diskusi bylo upozorněno i na problémy terminologické, které význam některých starověkých zpráv zastírají.

Doc. PhDr. Lubor Kysučan, Ph.D. z Katedry klasické filologie Filozofické fakulty olomoucké Univerzity Palackého ve svém příspěvku „Poznala antika ekologickou krizi?“ poukázal na to, že ač samotný termín „ekologická krize“ svým moderním pojetím nevyhovuje a navzdory tomu, že krajina byla v antice považována za obydlenou bohy, a tudíž posvátnou, bylo zacházení s přírodními zdroji pragmatické a následky leckdy nezvratné. Stejně tak se už v antice objevuje kritika takového jednání, která se v některých momentech podobá i kritice dnešní. Informace přitom přinášejí jak antické prameny, tak i moderní přírodovědecké metody, a proto se toto pole přímo nabízí k mezioborové spolupráci.

Příspěvek věnovaný dvěma křesťanským myslitelům, jednomu pozdněantickému, druhému středověkému „Cesty Boží obce podle Písma, Augustina a Otty z Freisingu (postřehy překladatele)“ bohužel nezazněl, protože jeho autor, Mgr. Pavel Černuška, Ph.D. z Cyrilometodějské teologické fakulty olomoucké Univerzity Palackého, nakonec nemohl přijet.

Dva příspěvky se zabývaly také recepcí dějin či myšlení antiky slovenskými mysliteli období baroka. Doc. Erika Brodňanská, Ph.D. z Inštitútu romanistiky Filozofické fakulty Prešovské univerzity v Prešově seznámila ve svém příspěvku „Gnóma *Nosce te ipsum* v úvodnom slove *Politickéj príručky* Jána Webera z roku 1665“ se zájmem tohoto prešovského lékárníka a rychtáře o praktické uplatňování gnómy $\gamma\omega\omega\theta\iota$ $\sigma\epsilon\alpha\upsilon\tau\omicron\nu$, který ho přivedl i k jejím antickým kořenům. Při výkladu této gnómy přitom Weber vycházel z pojetí vícerych antických autorů, lišících se především tím, že byla chápána jako odpověď na různě položené otázky. Navázal však také na Bernarda z Clairvaux.

PhDr. Katarína Rácová, Ph.D. z Katedry histórie Filozofické fakulty pořadatelské Univerzity Konštantína Filozofa se v příspěvku „Pohľad Mateja Bela na najstaršie dejiny vybraných stolíc Uhorska v diele *Notitia Hungariae novae historico-geographica*“ věnovala především tomu, jaké informace o dějinách přítomnosti Římanů na Slovensku prezentoval polyhistor Matej Bel v jednom z nakonec nevydaných svazků svého životního díla. Tyto informace ovlivnil především fakt, že o existenci známého trenčínského nápisu se v Belově době sice tušilo, ale nebyl dostupný a sám Bel o ní pochyboval. Jeho informace tak jsou v podstatě kombinací duchaplných, byť ne vždy historicky správných dohadů s jeho představou o tom, co (ne)bylo v možnostech Římanů, které ovšem podcenil.

Jeden příspěvek spadá do kategorie „dějiny oboru“, totiž společný příspěvek PhDr. Tomáše Kloknera z Katedry všeobecných dějin Filozofické fakulty bratislavské Univerzity Komenského a Mgr. Alexandry Ostertagové, Ph.D. z Katedry klasickej a semitskej filológie téže univerzity „Wilhelm Kubitschek a jeho prínos do dejín staroveku“, který přednesl prvně jmenovaný z obou autorů. Přitom představil osudy, badatelské dílo i význam tohoto badatele, působícího v druhé polovině 19. a první polovině 20. stol. a bratislavského rodáka, i když se k těmto svým kořenům nikterak nehlásil. Jeho dílo, které začalo zájmem o numismatiku, bylo nakonec velmi komplexní a přínosné, přesto mu dosud nebyla věnována soustavná pozornost.

Poslední příspěvek „K prekladu kultúrnych reálií z antickej civilizácie“ přednesla Mgr. et Mgr. Adriána Koželová, Ph.D. z Inštitútu romanistiky Filozofické fakulty Prešovské univerzity v Prešově a zajímavě jím rozšířila záběr konference o nepominutelný, ale přesto často opomíjený přesah zájmu o dějiny starověku do činnosti populárně naučné, v tomto případě do překládání literatury nejen tohoto typu, ale i krásné, z moderních jazyků. Úroveň těchto překladů je totiž často poznamenána nekompetentností svých překladatelů, která je sama o sobě odpustitelná, kdyby si jí byli vědomi a byli ochotni si potřebné informace dohledat. Tuto motivaci (nebo vůbec schopnost takovou situaci rozeznat?) však často postrádají, což vede k různým typům vad, jejichž základní typologii autorka představila.

Jak už bylo řečeno, průběh konference lze považovat za zdařilý. Příspěvky byly standardně seskupeny do několika bloků, které uzavíraly diskuse. I v nich, jak na to bylo výše příležitostně poukázáno, padaly zajímavé myšlenky a dobré postřehy. Konference tak svým účastníkům jistě přinesla nejen inspiraci, ale i konkrétní podněty pro další práci.

Ivan Prchlík (Praha)